РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Яремчука Остапа Богдановича
«Філософсько-педагогічний дискурс глобальної цифровізації: становище людини та виклики сучасної освіти»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 «Філософія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційне дослідження Яремчука Остапа Богдановича присвячене безперечно актуальній та науково вагомій проблемі, оскільки ситуація глобальної цифровізації об'єктивно вимагає серйозної теоретичної аналітики, а процеси, що відбуваються в освіті під впливом цифровізації, потребують адекватного філософсько-освітнього дискурсу. Автор справедливо зазначає, що саме філософсько-педагогічний дискурс уможливлює збереження та поглиблення рефлексії щодо таких фундаментальних понять, як людина, освіта, педагогічний процес у будь-який суспільно-історичний період. При цьому важливо осмислити способи включення людини в цифрове середовище, окреслити межі її автономії та можливості протидії технологічним впливам. Існує потреба розглянути глобальну цифровізацію не лише як технологічний чи організаційний феномен, а як глибокий антропологічний і ціннісний виклик. Освіта заплуталась у різноманітних суперечностях. Глобальна цифровізація відкриває нові форми доступу до знань, сприяє мобільності інформації, забезпечує адаптивність і технологічну ефективність навчального процесу. Проте водночас вона загрожує знеціненням самої сутності освіти, а саме: бути способом розвитку й підтримання буття мислячої людини в культурі.

Наукова новизна, ступінь обгрунтованості наукових результатів та їх достовірність.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у реалізації філософського дослідження глобальної цифровізації як антропологічного виклику та трансформації сучасної освіти. Методологія, застосована аспірантом, дозволяє досягнути поставленої мети та виконати сформульовані завдання. Позитивним, на мою думку, є залучення власне діалектичного методу, який автор характеризує як всезагальний спосіб наукового пізнання, що має своїм предметом суперечності його мислимого змісту. Саме діалектика забезпечила критичну рефлексію щодо перекручених форм реалізації освітнього процесу в умовах глобальної цифровізації. Адже в осмисленні суперечливого характеру цифровізації в освітній реальності роль діалектики важко переоцінити.

Мені як науковцю імпонує, що основні ідеї моєї авторської філософсько-освітньої концепції були творчо використані дисертантом, залучені до аналітики суперечливого характеру феномену цифровізації в освіті. Зокрема, це стосується поняття педагогічного мислення, основних характеристик нового педагогічного мислення. Не можу не підтримати тезу О.Б. Яремчука стосовно концепту «критичне мислення»: критичність є невід'ємною рисою мислення як такого.

Цілковито погоджуюсь з авторським висновком, що прояви цифровізації в освіті можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер. У дисертації виявлено ризики, пов'язані із потенційною втратою ціннісно-смислових орієнтирів, які становлять основу культурної парадигми освіти: формування в освітньому середовищі індивіда з «одновимірною свідомістю»; тенденцій руйнування світоглядної матриці особистості під впливом цифровізації; деструктивної трансформації ролі педагога тощо. Дисертант неодноразово підкреслює, що цифрові технології є лише засобом. Вони не повинні підміняти собою високі цілі освітнього процесу.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечено достатнім обсягом наукових джерел, використанням адекватної методологіїа також логічною послідовністю викладу матеріалу.

Наукове дослідження було виконано здобувачем на кафедрі філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного в рамках наукової роботи кафедри «Багатоманітність філософських дискурсів сьогодення» під науковим керівництвом кандидата філософських наук, доцента Ткаченка Олександра Анатолійовича.

Виходячи з чіткого формулювання мети і завдань роботи, а також положень, які винесені на захист, доцільного застосування адекватних методів аналізу і достатнього обсягу джерельної бази, можна відзначити, що наукова мета, – яка полягає у філософсько-педагогічному аналізі становища людини та викликів сучасної освіти в умовах глобальної цифровізації та обґрунтування фундаментальних основ освіти та педагогіки – досягнута повністю, а здобувач Остап Богданович Яремчук повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача повністю відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія та напрямам дослідження відповідно до освітньо-наукової програми «Філософія».

Дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у розвиток сучасної філософії освіти.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Яремчука Остапа Богдановича є результатом самостійного дослідження здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції чи плагіату.

Використані ідеї та результати інших авторів мають належні посилання та відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана коректною академічною українською мовою, у тексті використано загальноприйняту філософську термінологію. Робота логічно структурована, а назви розділів відповідають їх змісту.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, 4-х розділів, 14-ти підрозділів, висновків до кожного розділу, загального висновку та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації – 197 сторінок, з них 170 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 261 найменування. Структура дисертації обумовлена специфікою дослідження, логікою розкриття проблеми, метою та завданнями роботи.

У Вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано її актуальність, означено об'єкт та предмет дослідження, визначено мету й завдання, також присутні інші структурні елементи Вступу, які містять належну дисертаційну наповненість.

Перший розділ – «Огляд джерельної бази та методологія дослідження» – присвячений огляду специфіки соціально-філософського аналізу сутності глобальної цифровізації, окресленню теоретико-філософських підходів до цифрової трансформації освіти та виявленню методологічної основи та принципів дослідження.

У другому розділі – «Антропологічні виклики глобальної цифровізації» – розглянуто проблеми автономності людини та її когнітивних функцій, цифрової ідентичності і тілесності, зазначено нові виміри ідентифікації та соціальної присутності. Цифрова комунікація аналізується як виклик глибинному спілкуванню. Автор стверджує, що Ффілософських вимірів набуває проблема цифрової залежності як антропологічного виклику: вона є

не просто психологічною слабкістю, а викривленням цілісності «Я», що втрачає зв'язок із власною волею. Це вимагає перегляду самої концепції автономії – в цифрову добу вона потребує нових форм етичної обізнаності та технологічної критичності. Дисертант наголошує, що незалежно від форм, яких набуває ідентичність у цифровому просторі, її визначення залишається саме антропологічною проблемою. Самовизначення людини має бути моральною, відповідальною дією на виклики сучасності.

У третьому розділі – «Освіта та цифрова доба: виклики та ризики» – дисертант аналізує нові перспективи становлення особистості в епоху цифрових технологій, виокремлює онтологічні та епістемологічні проблеми цифровізації освіти, аксіологічні та етичні аспекти цього процесу, визначає суб'єктів освітнього процесу цифрового суспільства. Заслуговує на увагу думка автора, що сучасна освітня політика, на жаль, все частіше розглядає цифрові технології не як засіб, а як нормативний імператив. Адже нагально потрібно вберегти освітній простір від редукції особистості до носія компетентностей і цифрового профілю.

У четвертому розділі – «Духовні основи освіти та педагогіки як умова збереження людського виміру в епоху глобальної цифровізації» - освіта розкривається як простір розвитку особистості, а критичне мислення як зміст і завдання освіти. Також авторська увага зосереджена на питаннях гуманізації та гуманітаризації освіти в епоху цифровізації та духовному потенціалі сім'ї як суб'єкта освітньо-виховного процесу. Яремчук О.Б. переконаний, що розуміння фундаментальних вимірів освіти здатне чинити опір редукціонізму цифровізації. Він стверджує, що пайдея, критичне мислення, гуманістичний ідеал, сім'я – це не випадковий набір, а різні рівні одного й того ж питання: що зберігає людське в освіті.

У Висновках узагальнено результати проведеного дослідження, які повною мірою відповідають заявленим пунктам наукової новизни, винесеним на захист, а також окреслено перспективи подальшої розробки

проблематики, яка є доволі перспективною з позиції майбутніх наукових розвідок.

Дисертаційну роботу оформлено відповідно до існуючих вимог.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, а також матеріали, що мають безпосередній стосунок до теми дослідження, оприлюднені у 8 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях України з філософських наук та 4 публікаціях в збірниках матеріалів конференцій. Таким чином, наукові результати, представлені в дисертаційному дослідженні, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд із загальним позитивним враженням від дисертації Остапа Богдановича Яремчука є деякі запитання до автора:

1. Яким чином саме в освіті цифровізація об'єктивно змінює форми мислення та способи пізнання?
2. У підрозділі 4.3. досліджується питання про гуманізацію та гуманітаризацію освіти в умовах цифровізації. Автор ототожнює гуманізм з людяністю, чи певним чином розрізнює ці поняття?
3. У висновках до розділу 3 стверджується, що цифрові технології оптимізують роботу викладачів і керівництва навчальних закладів у результаті автоматизації звітності та ін. Чому ж на практиці подібна «оптимізація» тільки ускладнює роботу викладачів та відбирає у них дорогоцінний час?
4. В дисертації наголошено на необхідності збереження духовних основ освіти. Хотілося б почути авторське розуміння змісту цього концепту – «духовні основи освіти».

Але незважаючи на поставлені запитання, які мають більше дискусійний характер і спрямовані на подальше поглиблення та уточнення

концептуальних положень дисертаційної роботи, все ж вони не знижують загальної високої оцінки дослідження, а радше підкреслюють його наукову актуальність і потенціал для подальшого розвитку. Дисертаційна робота однозначно заслуговує позитивної оцінки.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Яремчука Остапа Богдановича на тему «Філософсько-педагогічний дискурс глобальної цифровізації: становище людини та виклики сучасної освіти» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, і за своєю актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною була спрямована на виконання поставлених наукових завдань

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені у п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Яремчук Остап Богданович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 «Філософія».

Рецензент:
професор кафедри філософії,
соціології та політології
імені професора Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
доктор філософських наук, професор Володимир ВОЗНЯК
«03» червня 2026 року

Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар